

# حسابداری ابزارها و عقود مالی اسلامی

دکتر ساسان مهرانی

دکتر غلامرضا کرمی

دکتر علیرضا رامروز

تهران

۱۳۹۷



سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)

پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: مبانی حسابداری اسلامی
۳	دیدگاه اسلامی در حوزه حسابداری
۴	جایگاه حسابداری در قرآن کریم
۷	ارزش‌های حسابداری اسلامی
۷	ترکیه
۸	مسئولیت اجتماعی و منفعت عمومی
۹	معیار حلال و حرام
۱۰	مسئولیت پاسخگویی
۱۰	دادوستد منصفانه
۱۱	ضرورت حرکت به سمت حسابداری اسلامی
۱۱	لزوم اسلامی‌سازی علوم
۱۳	حسابداری اسلامی مقتضی اقتصاد مقاومتی
۱۴	پذیرش جهانی اهمیت حسابداری اسلامی
۱۶	سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی
۱۷	هیئت استانداردهای حسابداری مالزی
۱۸	گروه تدوین استاندارد آسیا - اقیانوسیه
۱۹	مرکز دانش مالیه اسلامی دلویت
۱۹	هیئت خدمات مالی اسلامی
۲۰	نسبت حسابداری اسلامی و همگرایی حسابداری
۲۱	آیین رفتار حرفه‌ای حسابداری اسلامی
۲۶	پرسش‌ها

صفحه	عنوان
۲۷	فصل دوم: گزارشگری مالی بانک‌ها و نهادهای مالی اسلامی
۲۷	حسابداری مالی از منظر سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای ...
۲۸	اهداف حسابداری از دیدگاه سازمان حسابداری و حسابرسی ...
۲۹	چالش‌های حسابداری اسلامی
۳۰	رجحان محتوا بر شکل و ارزش زمانی پول
۳۱	اجارة اسلامی
۳۳	اندازه‌گیری در حسابداری اسلامی
۳۵	افشا
۳۶	۱. افشا در سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی
۳۸	۲. افشای حساب‌های سرمایه‌گذاری
۳۸	سپرده‌گذاری در بانکداری اسلامی
۳۸	سپرده‌گذاری در بانکداری اسلامی ایران
۴۰	سپرده‌گذاری در بانکداری اسلامی سایر کشورها
۴۴	۳. افشای منابع و مصارف وجوه صندوق قرض‌الحسنه
۴۷	گزارشگری نهادهای مالی اسلامی در مالزی
۵۰	صورت‌های مالی بانک‌ها در ایران
۵۳	۱. حقوق صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری
۵۴	۲. صورت عملکرد سپرده‌های سرمایه‌گذاری
۵۴	۳. صورت تغییرات در حقوق صاحبان سهام
۵۵	۴. یادداشت‌های همراه
۶۸	پرسش‌ها
۶۹	فصل سوم: حسابداری عقود مشارکتی
۶۹	ماهیت عقد و ارکان تشکیل‌دهنده آن
۶۹	تعاریف عقد
۶۹	ارکان عقد
۷۱	تقسیم‌بندی عقود
۷۱	عقود انتفاعی و غیر انتفاعی

صفحه	عنوان
۷۷	مشارکت حقوقی
۷۹	مضاربه
۸۵	مشارکت
۹۳	پرسش‌ها
۹۴	تمرین‌ها
۹۶	<b>فصل چهارم: حسابداری عقود مبادله‌ای</b>
۹۶	مراجه
۹۷	حسابداری مراجه (استاندارد حسابداری مالی شماره ۲)
۱۰۱	اجاره
۱۰۲	حسابداری اجاره و اجاره به شرط تملیک (استاندارد حسابداری مالی شماره ۸)
۱۱۲	پرسش‌ها
۱۱۳	تمرین‌ها
۱۱۵	<b>فصل پنجم: حسابداری سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار اسلامی (صکوک)</b>
۱۱۵	بازار سرمایه اسلامی
۱۱۵	اوراق بهادار
۱۱۷	نقش و اهمیت بورس اوراق بهادار
۱۱۸	بازار سرمایه ایران
۱۲۰	بازار سرمایه مالزی
۱۲۱	ابزارهای مالی اسلامی
۱۲۳	مفهوم صکوک
۱۲۳	انواع اوراق بهادار اسلامی (صکوک)
۱۲۵	حسابداری سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار اسلامی (صکوک) ...
۱۳۶	پرسش‌ها
۱۳۶	تمرین‌ها
۱۳۷	پیوست
۱۳۷	نگاهی به حسابداری اجاره‌ها در استاندارد حسابداری شماره ۲۱ ایران
۱۳۹	طبقه‌بندی اجاره‌ها

صفحه	عنوان
۱۴۰	اجاره زمین و ساختمان
۱۴۰	حسابداری اجاره‌ها برای اجاره‌کننده
۱۴۱	حسابداری اجاره‌ها برای اجاره‌دهنده
۱۴۳	معاملات فروش و اجاره مجدد
۱۴۹	نگاهی به حسابداری اجاره‌ها در استاندارد بین‌المللی گزارشگری ...
۱۵۰	حسابداری اجاره‌ها از سوی اجاره‌کننده
۱۵۱	شناسایی اجاره
۱۵۱	تجزیه اجزاء یک قرارداد
۱۵۳	طبقه‌بندی اجاره‌ها
۱۵۵	معاملات فروش و اجاره مجدد
۱۵۶	صکوک اجاره در ایران
۱۵۶	رویه اجرایی انتشار اوراق اجاره
۱۵۹	نحوه گزارشگری رویدادهای مرتبط با صکوک اجاره
۱۶۴	<b>فصل ششم: حسابداری زکات</b>
۱۶۷	حسابداری زکات ثروت و دارایی‌های مالی شرکت
۱۶۷	روش خالص دارایی‌های جاری
۱۶۹	روش خالص رشد سرمایه
۱۷۰	زکات اوراق بهادار
۱۷۱	زکات سهام
۱۷۱	زکات اوراق صکوک
۱۷۴	حسابداری زکات نهادهای مالی اسلامی
۱۷۵	ارزش‌گذاری دارایی‌ها
۱۷۹	زکات در صورت‌های مالی نهادهای مالی اسلامی
۱۸۰	حسابداری زکات براساس دیدگاه هیئت استانداردهای حسابداری مالزی
۱۸۱	شناسایی
۱۸۲	ارائه و افشا
۱۸۲	پرسش‌ها
۱۸۲	تمرین‌ها
۱۸۵	<b>فهرست منابع</b>

## پیشگفتار

دین مبین اسلام، عدالت را یکی از مهم‌ترین اصول و لازمهٔ سعادت بشر دانسته و این موضوع را در تمامی ابعاد زندگی بشری مورد تأکید و بررسی فراوان قرار داده است. در مجموع می‌توان ادعا کرد که حدود یک‌دهم از آیات قرآن به طور مستقیم و یا غیر مستقیم به این بحث اشاره دارند. یکی از مهم‌ترین ابعاد متأثر از عدالت، حوزهٔ اقتصادی است. عدالت اقتصادی به معنای مراعات حقوق فردی در حوزهٔ رفتارها و روابط اقتصادی است. این هدف، هنگامی به طور کامل محقق می‌شود که هر یک از افراد جامعه، به حق خود از ثروت و درآمدهای جامعه دست یابند. بخشی از برنامهٔ اسلام به حوزهٔ مالی و عدالت اقتصادی اختصاص یافته است و قوانین و الزاماتی در راستای تحقق عدالت و افزایش رفاه اقتصادی وضع شده‌اند.

یکی از راهکارهای اسلام برای برقراری عدالت اقتصادی، پرداخت زکات است. رویکرد دیگر ممنوعیت رباست. دین مبین اسلام در راستای برقراری عدالت و مساوات هر چه بیشتر در حوزهٔ اقتصادی، بهره را منع و روش‌ها و عقود را برای تسهیل امور اقتصادی اسلامی وضع کرده است. رهنمودهای اسلامی مذکور باعث ایجاد تغییراتی در بانکداری اسلامی در مقایسه با بانکداری مرسوم شده و در ادامه موجب بروز چالش‌هایی نیز در زمینهٔ حسابداری مورد نیاز معاملات شرعی گردیده است. هزارهٔ جدید شاهد رشد روزافزون و مستمر مالیهٔ اسلامی است. در حالی که بسیاری از بانک‌های غربی همچنان از تأثیرات منفی بحران وام‌های بی‌پشتوانهٔ سال ۲۰۰۷ و بحران مالی جهانی سال ۲۰۰۸ زیان می‌بینند، نهادهای مالی اسلامی از شکست‌های بعدی مصون‌اند. طی سال‌های اخیر تقاضا برای مالیهٔ اسلامی هم در

حوزه‌هایی که مالیه مرسوم در آن فعال است، و هم در حوزه‌های معاملات اسلامی به وجود آمده است. در کشور ایران قانون بانکداری اسلامی در سال ۱۳۶۲ به تصویب رسید؛ در نتیجه همانند سایر کشورهای اسلامی، نیازمند حسابداری مناسب است. از این رو، کتاب حاضر به منظور معرفی حسابداری اسلامی و نحوه حسابداری ابزارها و عقود اسلامی و پاسخگویی به نیازهای جامعه دانشگاهی در شش فصل تدوین شده است.

فصل اول ضمن معرفی حسابداری اسلامی به تشریح مبانی و لزوم حرکت به سمت حسابداری اسلامی و آیین رفتار حرفه‌ای در حسابداری اسلامی می‌پردازد. فصل دوم، به گزارشگری مالی نهادهای مالی اسلامی و چالش‌های حسابداری اسلامی، و فصل سوم، به معرفی عقود مشارکتی، حسابداری عقود مضاربه و مشارکت می‌پردازد. فصل چهارم، به عقود مبادله‌ای و حسابداری مربوط به آنها و فصل پنجم، به حسابداری سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار اسلامی (صکوک)، معرفی بازار سرمایه اسلامی و نقش و اهمیت بورس اختصاص دارد. در نهایت فصل ششم، حسابداری زکات در شرکت‌ها و نهادهای مالی اسلامی را تشریح می‌کند.